

Markedssvikt

J. S kapittel 4

1

- Fra forrige kapittel:
Under ideelle forhold gir frikonkurransen en Pareto-Effektiv allokering.
- I dette kapitlet:
Hva skjer når disse ideelle forholdene ikke oppfylt?

2

Hva handler dette kapitlet om?

- Når forventes markedet å produsere effektive utfall, og når forventes markedet å svikte i å produsere effektive utfall?
- Begrunnelser for offentlig styring/regulering selv om markedet fungerer effektivt.

3

Eiendomsrettigheter og Kontraktshåndhevelse

- For at individer skal inngå kontrakter med hverandre, så må de ha garantier for at kontraktene blir håndhevet.

Eksempel:

- En aktør låner penger av en annen aktør, og signerer en kontrakt om tilbakebetaling. Dersom slike kontrakter ikke håndheves av noen, ville ingen vært villige til å gi lån
- En bedrift bruker masse ressurser til å utvikle et nytt produkt eller en ny teknologi, og får patent på dette. Uten at patentet blir håndhevet, vil bedrifter være lite villige til å investere i ny teknologi.

4

Eiendomsrettigheter og Kontraktshåndhevelse

- For at markeder skal fungere trenger vi myndigheter til å definere eiendomsrettigheter.
 - Når det er uklart hvem som har eiendomsrett eller når noe eies i fellesskap, så vil det ofte være for lite insentiver til å ivareta eller investere.
- Eksempler:
 - Overfiske i vann eller sjø som ikke eies privat
 - For mye beite på felleseid mark
 - Forsøpling av felleseide parker
 - Eier en hytte i fellesskap – få insentiver til å pusse opp, skifte tak osv. ettersom det er uklart hvem som får gevinsten.

5

Eiendomsrettigheter og Kontraktshåndhevelse

- Dersom det ikke er beskyttelse for privat eiendom, vil økonomiske aktører ha for lite insentiver til å spare eller investere, siden deres sparing eller eiendommer kan bli tatt fra dem.
- Myndighetenes rolle i å beskytte eiendomsrett, håndheve kontrakter, og definere eiendomsrettigheter gir fundamentet som hele markedsøkonomien hviler på.

6

Markedssvikt

- Fra velferdsøkonomiens 1. hovedteorem har vi at under gitte betingelser, vil markedet generere en effektiv allokering.
- Det er seks viktige tilfeller hvor markedet ikke gir Pareto-Effektivitet: Det er dette vi referer til som markedssvikt:
 1. Mangelfull/Imperfekt konkurranse
 2. Kollektive goder
 3. Eksternaliteter
 4. Ufullstendige (manglende) markeder
 5. Informasjonssvikt
 6. Makroøkonomisk ustabilitet

7

Imperfekt konkurranse - Markedsmakt

- For at markedet skal resultere i Pareto-Effektive allokeringer må det være perfekt konkurranse:
 - Kjøpere og selgere kan ikke påvirke produktprisene.
 - Bedriftene kan ikke påvirke prisene på innsatsfaktorer.
- Det må være et stort nok antall kjøpere og selgere til at alle tar prisen for gitt.

8

Eksempler på markedsmakt

- Monopol
En bedrift er eneste tilbyder av et gode.
- Oligopol
Et lite antall bedrifter er eneste tilbyder av et gode.
- Monopolistisk Konkurrans
Mange bedrifter som tilbyr differensierte produkter.

9

Hvordan oppstår markedsmakt?

- Avtagende gjennomsnittskostnader
 - En stor bedrift vil ha en konkurransefordel over en liten bedrift.
- Naturlig monopol
 - Billigere for en bedrift å produsere alt, enn at mindre bedrifter produserer noe av kvantumet, pga. avtagende gjennomsnittskostnader.
- Produktdifferensiering
- Strategisk adferd for å hindre konkurranse
- Myndighetene kan gi markedsmakt: Patenter, osv.

10

Ineffektivitet ved imperfekt konkurranse

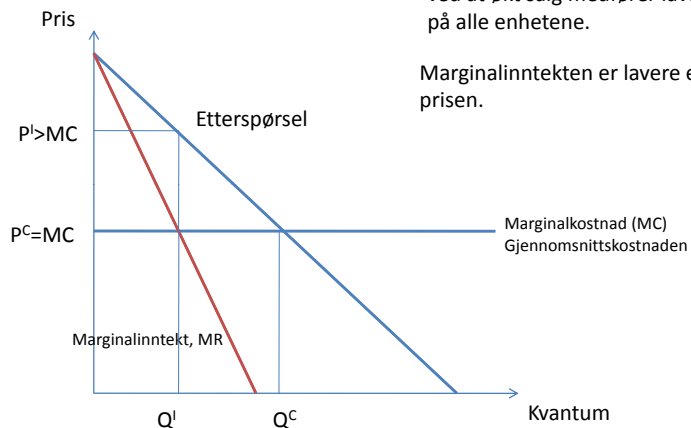
- Ved fullkommen konkurranse setter bedriftene marginalkostnaden lik prisen. Hvorfor?
- Bedriften setter grensekostnaden lik grenseinntekten.
- Prisen folk er villige til å betale for et gode reflekterer marginalnyttens de har av gode.
- Dvs. ved fullkommen konkurranse har vi marginalkostnad = marginalnytte
 $MC=MB$
- Hva er marginalinntekten til en bedrift med markedsmakt?
 - Når en bedrift ikke er pristaker, så betyr det at han kan påvirke prisen. Når bedriften selger en ekstra enhet, tjener de pengene for denne enheten. Men for å selge en ekstra enhet, må de sette ned prisen. Etterspørselskurven er fallende!

11

Ineffektivitet ved imperfekt konkurranse

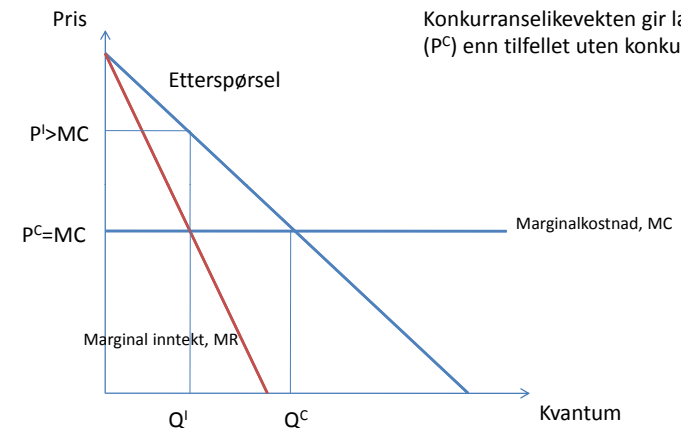
- Hva er marginalinntekten til en bedrift med markedsmakt? Når en bedrift ikke er pristaker, så betyr det at han kan påvirke prisen.
 - Når bedriften selger en ekstra enhet, tjener de pengene for denne enheten.
 - Men for å selge en ekstra enhet, må de sette ned prisen.
- Etterspørselskurven (til bedriften) er fallende!

12

Inntekten ved å selge en ekstra enhet av varen er lik prisen varen selges for minus de tapte inntektene ved at økt salg medfører lavere pris på alle enhetene.

Marginalinntekten er lavere enn prisen.

Konkurranselikevekten gir høyere kvantum (Q^C) enn tilfellet uten konkurranse (Q^I).

Konkurranselikevekten gir lavere pris (P^C) enn tilfellet uten konkurranse (P^I).

13

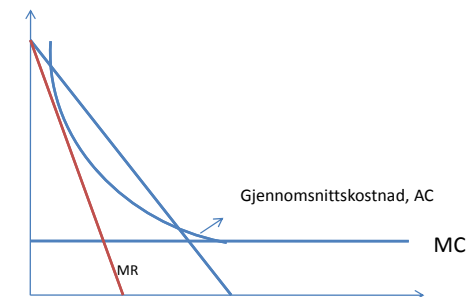
14

Naturlig Monopol

- Egenskaper ved produksjonsprosessen gjør at en bedrift bør stå for hele økonomiens produksjon.
- Eksempler: vann, TV, telefonnett.
- Kan gi velferdsgevinster om myndighetene
 - Produserer slike tjenester eller
 - Regulerer markedene dersom de tilbys av private aktører (priskontroll, kvantumskontroll).

15

Naturlig Monopol

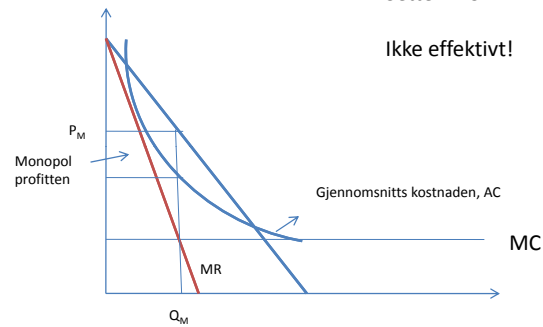

16

Naturlig Monopol

Dersom Q produseres privat:
Setter $MC=MR \rightarrow$ gir Q_M

Ikke effektivt!

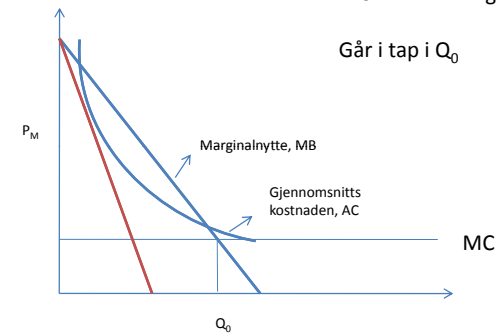

17

Naturlig Monopol

Hva er effektivt:
 $MC = MB \rightarrow$ gir Q_0

Går i tap i Q_0

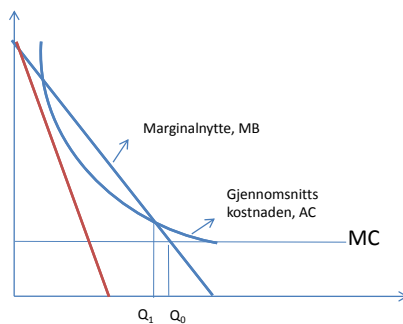

18

Naturlig Monopol

Går i tap i Q_0 Løsning?

1. Sett $MB=AC \rightarrow Q_1$
 - Går i null, men er ikke Pareto-Effektiv
2. Sett $MB=MC$ og innfør skatt.
 - Kan være effektivitetstap ved skatt
 - De som betaler er ikke de samme som mottar
3. Todelt prising (oppstartsavgift og brukerpris)
 - Oppstartsavgift kan gi at noen konsumenter med betalingsvillighet ikke konsumerer godet.

19

Kollektive Goder

Definisjon:

- Ikke rivaliserende: den enkeltes nytte fra konsum av godet påvirker ikke andres nytte av godet
- Ikke ekskluderende: Ikke mulig å ekskludere noen fra å konsumere godet

Markedet vil produsere for lite av disse godene

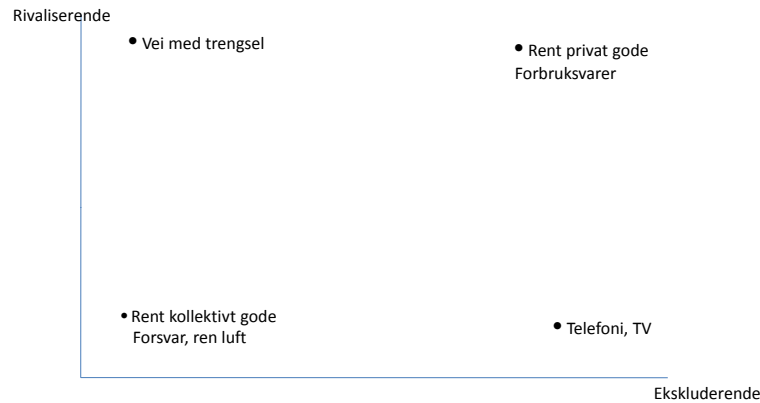
20

Eksternaliteter

- Økonomiske aktører påvirker hverandre uten at det fanges opp i et marked. Privat nytte/kostnad avspeiler ikke sosial nytte/kostnad.

Eksempler:

- Bedrifter eller konsumenter påvirker produksjonsmulighetene til andre bedrifter
 - Negative: Forurensing fra en fabrikk påvirker vannkvaliteten i en innsjø som en annen bedrift selger fiskerettigheter til.
 - Positive: En eplehage kan ha positive eksternaliteter for en honningprodusent.
- Bedrifter eller konsumenter påvirker nytten til andre konsumenter
 - Negative: Røyking i fellesarealer
 - Positive: Vaksine, forskning.

21

22

Ufullstendige markeder

- Når det private markedet ikke produserer goder og tjenester selv om kostnaden ved å produsere dem hadde vært mindre enn det individer er villige til å betale har vi ufullstendige markeder.
- Eksepler finner vi ofte innen forsikring og kapitalmarkedet. Lånekassen og folketrygden er offentlige løsninger for ufullstendige markeder.
- Mulige årsaker til ufullstendige (eller manglende) markeder:
 - Asymmetrisk informasjon
 - Adverse selection
 - Komplementære markeder og koordinasjonsproblemer

23

Informasjonssvikt

- Husholdninger og bedrifter har ikke full informasjon om alle sider ved produksjon og fordeling.
- Eksepler:
 - Vanskelig å få til privat forsikring mot arbeidsledighet
 - Moralsk Hasard: Forsikrede individer vil være mindre redde for å miste jobben eller mindre aktive jobbsøkere.
 - Adverse seleksjon: Vil tiltrekke seg de som er mest utsatte for å miste jobben.

24

Makroøkonomisk Ustabilitet

- For noen økonomer er høy ledighet det sterkeste beviset på markedssvikt.
- Makroøkonomisk ustabilitet som høy arbeidsledighet eller høy inflasjon er ofte (men ikke alltid) et resultat av en eller flere andre typer markedssvikt.

25

- Disse seks formene for markedssvikt begrunner offentlig produksjon, styring eller inngrep i økonomien.

Dessuten:

- FK-løsninger kan gi veldig uheldig inntektsfordeling
- Folk opptrer ikke nødvendigvis i deres beste interesse
 - Merit goods (Formyndergoder)
Goder som myndighetene anser å være bra for folk, uavhengig av om folk ønsker dem eller ikke. Eksempler er bilbelte, grunnskole, kultur osv.
 - Synet om at myndighetene bør regulere markeder fordi de vet bedre hva som er bra for individer enn individet selv gjør kalles gjerne **paternalisme**.
 - Folk velger å røyke selv om det er farlig for dem → Myndighetene skattlegger røyk for å redusere røyking.

26

- Velferdsøkonomi gir oss tre spørsmål som kan stilles ved ethvert offentlig inngrep:

- 1) Har det gunstige fordelingsmessige konsekvenser?
- 2) Vil effektiviteten bli økt?
- 3) Står kostnadene i forhold til gevinsten?

27